

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA MULTIMODAL MULOQOT BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

Gulmanova Qunduz Erimmatovna

**Xorazm viloyati Gurlan tumani 1-ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan sinflari
mavjud umumiy o'rta ta'lim maktabi ona tili va adabiyoti o'qituvchisi**

Annotatsiya

Mazkur tadqiqot raqamli ta'lim muhitida multimodal muloqotning bo'lajak boshlang'ich sinfi o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rniga bag'ishlangan. Unda multimodal muloqotning nazariy asoslari, raqamli ta'lim vositalari yordamida pedagogik muloqotni samarali tashkil etish imkoniyatlari hamda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, multimodal o'quv materiallarini loyihalash, interaktiv pedagogik muloqotni tashkil etish, raqamli qayta aloqa va hamkorlikdagi kommunikativ faoliyatni amalga oshirishga qaratilgan metodik yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: multimodal muloqot, kommunikativ kompetensiya, raqamli ta'lim muhiti, bo'lajak boshlang'ich sinfi o'qituvchisi, multimodal o'quv materiallari, pedagogik muloqot, raqamli ta'lim vositalari, interaktiv muloqot.

Abstract

This study examines the role of multimodal communication in developing the communicative competence of prospective primary school teachers in a digital learning environment. It analyzes the theoretical foundations of multimodal communication, the opportunities for organizing pedagogical communication through digital educational tools, and their significance for the development of communicative competence. Furthermore, the study highlights methodological approaches aimed at designing multimodal learning materials, organizing interactive pedagogical communication, providing digital feedback, and implementing collaborative communicative activities.

Keywords: multimodal communication, communicative competence, digital learning environment, prospective primary school teacher, multimodal learning materials, pedagogical communication, digital educational tools, interactive communication.

Аннотация

Данное исследование посвящено роли мультимодальной коммуникации в развитии коммуникативной компетентности будущих учителей начальных классов в условиях цифровой образовательной среды. В работе

проанализированы теоретические основы мультимодальной коммуникации, возможности организации педагогического общения с использованием цифровых образовательных средств, а также их значение для развития коммуникативной компетентности. Кроме того, освещены методические подходы, направленные на проектирование мультимодальных учебных материалов, организацию интерактивного педагогического общения, обеспечение цифровой обратной связи и реализацию совместной коммуникативной деятельности.

Ключевые слова: мультимодальная коммуникация, коммуникативная компетентность, цифровая образовательная среда, будущий учитель начальных классов, мультимодальные учебные материалы, педагогическое общение, цифровые образовательные средства, интерактивное общение.

Ta'limni raqamlashtirish jarayonlari o'qituvchi faoliyatiga yangi talablarni qo'yimoqda. Zamonaviy pedagog nafaqat samarali og'zaki va yozma muloqotni tashkil eta olishi, balki raqamli vositalar yordamida turli axborot shakllarini uyg'unlashtirib pedagogik muloqotni amalga oshira olishi zarur. Shu nuqtayi nazardan multimodal muloqot bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlarda multimodallik ma'lumotni turli belgilar tizimi orqali uzatish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Bunda matn, tasvir, audio, video, animatsiya, infografika va boshqa vizual elementlar o'zaro uyg'un holda qo'llanilib, o'quvchining axborotni qabul qilishi va tushunish samaradorligini oshiradi. R.Mayerning multimedia ta'limi nazariyasiga ko'ra, inson axborotni verbal va vizual kanallar orqali birgalikda qabul qilganda o'zlashtirish darajasi sezilarli ortadi[1;5].

YUNESKO va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hujjatlarida o'qituvchining raqamli kompetentligi zamonaviy professionallikning ajralmas qismi sifatida e'tirof etiladi. Yevropa Ittifoqining o'qituvchilar raqamli kompetentligi bo'yicha asosli ramkasi – DigCompEdu – baholash (Assessment) sohasini o'qituvchi raqamli kompetentligining oltita asosiy sohasidan biri sifatida ajratib ko'rsatadi[2;745]. Multimodal yondashuvning nazariy asoslari G.Kress va T.van Leeuwen tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, ular multimodal muloqotni matn, tasvir, audio va boshqa semiotik vositalarning uyg'unligi orqali mazmun yaratish hamda uzatish jarayoni sifatida izohlaydilar [3]. C.Jewitt esa multimodallikni zamonaviy ta'limning samarali pedagogik yondashuvi sifatida baholab, turli modalliklardan uyg'un foydalanish ta'lim oluvchilarning faolligini, mazmunni anglashini va ta'lim samaradorligini oshirishini ta'kidlaydi [4]. Mazkur ilmiy qarashlar raqamli ta'lim muhitida multimodal muloqotni tashkil etishning nazariy asosini tashkil etadi. R.Mayer

va L.Fiorella multimedia ta'limi nazariyasida matn va tasvirning uyg'un qo'llanilishi ta'lim oluvchilarning axborotni chuqurroq tushunishi va o'zlashtirishiga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslaydilar. Mualliflarning fikricha, multimedia ta'limining samaradorligi texnologiyaning o'ziga emas, balki uning insonning kognitiv xususiyatlariga mos ravishda pedagogik loyihalashtirilishiga bog'liq. Shuningdek, ular mazmunli o'rganish axborotni tanlash, tashkil etish va avvalgi bilimlar bilan integratsiyalash jarayonida yuzaga kelishini ta'kidlaydilar[1].

Mahalliy tadqiqotlarda ham multimodal yondashuv va raqamli ta'lim muhitining pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. N.Akbarova multimodal yondashuv ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishini hamda multimodal materiallardan o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda foydalanish zarurligini qayd etadi [5;358]. D.Zikirova esa raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda kommunikativ kompetensiyaning muhim o'rin tutishini asoslab, onlayn va oflayn pedagogik muloqotni samarali tashkil etish zarurligini ta'kidlaydi [6;38]. B.Utemuratovning tadqiqotida multimedia vositalari va raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ faolligi, nutqiy ko'nikmalari va o'quv motivatsiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan [7]. B.Qodirov va N.Shog'darov raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda raqamli platformalar va multimedia vositalaridan foydalanish muhim pedagogik omil ekanligini ta'kidlaydilar. Mualliflar loyiha asosida o'qitish, elektron portfoliolar, onlayn baholash va masofaviy muloqotni tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ hamda raqamli ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini qayd etadilar[8]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhiti sharoitida multimodal muloqotni samarali tashkil etish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Shu bois pedagoglarni tayyorlash jarayonida multimodal o'quv materiallarini pedagogik jihatdan loyihalash, interaktiv pedagogik muloqotni tashkil etish hamda raqamli platformalar imkoniyatlaridan keng foydalanishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi pedagogik muloqotning mazmuni va amalga oshirish usullarini kengaytirdi. Natijada pedagogik muloqot matn, audio, video va vizual vositalarning uyg'unligi asosida amalga oshirilmoqda. Boshlang'ich ta'lim amaliyotida multimodal muloqotning ahamiyati yanada yuqori hisoblanadi. Chunki kichik yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlari ko'rgazmalilik, obrazlilik va emotsional ta'sirchanlikka asoslangan ta'limni talab etadi. Shu sababli o'qituvchi

tomonidan matnli tushuntirishni video, animatsiya, infografika, ovozli sharh va interaktiv topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish pedagogik muloqotning sifatini oshiradi. Multimodal muloqotni samarali tashkil etishda Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams, Canva, Padlet va Quizizz kabi platformalar muhim o'rin tutadi. Ular multimodal o'quv jarayonini maqsadga muvofiq boshqarish imkonini beradi. Shu asosda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi quyidagi pedagogik mexanizmlar ajratib ko'rsatildi:

1. Multimodal o'quv materiallarini loyihalash mexanizmi – o'quv maqsadi va o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda matn, tasvir, audio, video va boshqa vositalarni uyg'unlashtirib o'quv materiallarini yaratish va taqdim etish.

2. Interaktiv pedagogik muloqotni tashkil etish mexanizmi – raqamli platformalar orqali muhokamalar, interaktiv topshiriqlar tashkil etish.

3. Raqamli qayta aloqa o'rnatish mexanizmi – o'quvchilarga matnli, audio yoki videoli fikr-mulohazalar berish, ularning o'quv faoliyatini tahlil qilish va o'z vaqtida metodik tavsiyalar taqdim etish orqali kommunikativ hamkorlikni qo'llab-quvvatlash.

4. Hamkorlikdagi o'quv faoliyatini tashkil etish mexanizmi – raqamli platformalarda guruhli topshiriqlar, fikr almashish jarayonini tashkil etish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.

Mazkur mexanizmlar o'zaro uyg'un holda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda raqamli ta'lim muhitida multimodal muloqotni tashkil etishning amaliy asosi bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, multimodal muloqot raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Matn, audio, video va vizual axborotning integratsiyasi pedagogik muloqotning mazmuni va sifatini oshiradi hamda o'qituvchining kasbiy kommunikativ faoliyatini zamonaviy ta'lim talablari asosida tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bois pedagoglarni tayyorlash jarayonida multimodal o'quv materiallarini loyihalash va multimodal muloqotni samarali tashkil etish ko'nikmalarini tizimli rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mayer R. E., Fiorella L. Introduction to Multimedia Learning // The Cambridge Handbook of Multimedia Learning. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2022. – P. 3–16.
2. To'rayeva D. Raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining diagnostik kompetentligini rivojlantirish // Inter Education & Global Study. – 2026. – Vol. 4, № 5. – B. 742–750.

3. Kress G., van Leeuwen T. Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication. – London: Arnold, 2001. – 142 p.
4. Jewitt C. Multimodality and Literacy in School Classrooms // Review of Research in Education. – 2008. – Vol. 32. – P. 241–267.
5. Suvanova N. A. Multimodal yondashuv asosida o‘quvchilarda mazmunni anglash ko‘nikmasini shakllantirishning innovatsion yo‘llari // Izlanuvchi: ilmiy-metodik jurnal. – 2026. – T. 2. – № 1. – B. 354–359.
6. Zikirova D. Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. – 2025. – Vol. 14, No. 01. – B. 37–39.
7. Utemuratov B. Texnologiyalardan foydalanish orqali o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish // Ta’limni transformatsiyalash jarayonida pedagogika, psixologiya va o‘qitish metodikasining dolzarb masalalari respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Nukus, 2024. – B. 201–204.
8. Qodirov B.E., Shog‘darov N.O. Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak o‘qituvchilarning maxsus kompetensiyalarini rivojlantirish // Inter education & global study. 2025. №5 (1). – B.40–47.
9. Kress G. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. – London: Routledge, 2010. – 212 p.
10. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.